

بررسی تاثیر کرونا بر افول کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی

زینب افصلی^{۱*}، محمدرضا زارع مهرجردی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۲

چکیده

نظر به گسترش سریع و همه‌گیری سندرم تنفسی حاد (بیماری کرونا) در سراسر جهان و مشکلات متاثر از آن که عملکرد کسب و کارها را دچار چالش جدی کرده، از بخش‌های مهمی که از این بیماری تأثیرات مخربی پذیرفته است می‌توان به بخش کشاورزی اشاره کرد که نوعاً فعالان این بخش مهم را در زمینه تولید و فروش محصولاتشان دچار مشکلات عدیده‌ای کرده است. از اینرو این پژوهش با هدف بررسی تأثیر کرونا بر افول کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی انجام شده است. پژوهش از حیث هدف، کاربردی و از نوع تحقیقات اکتشافی است که در آن از رویکرد آمیخته (کیفی- کمی) استفاده شد. به گونه‌ای که در ابتدا یافتن تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی‌های کشاورزی مبتنی بر رویکرد کیفی مشتمل بر بازنگری ادبیات تحقیق شروع و در مرحله بعد با استفاده از تکنیک دلفی و استفاده از نظرات خبرگان (اعضای پانل دلفی) این تأثیرات تحلیل شدند و پس از بررسی و تعدیل شاخص‌ها در مرحله کیفی، پرسشنامه تحقیق (محقق ساخته) تدوین و پس از تأیید روایی (استفاده از روایی محتوا و با عنایت به نظرات اکتسابی خبرگان در مرحله دلفی) و پایایی پرسشنامه (با از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۷۹) مورد استفاده قرار گرفت. از طرف دیگر جامعه آماری تحقیق در ۲ مرحله مشخص گردید: در مرحله اول اساتید، محققان و پژوهشگران و خبرگان آشنا به موضوع تحقیق. و با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی هدفمند (قضاوتی) و در مرحله دوم شامل مدیران، سرپرستان و اعضای هیات مدیره تعاونی‌های کشاورزی استان کرمان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای. در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل‌های آماری از نرم افزار ورنژن ۱۹،۰۰ استفاده گردید. یافته‌های تحقیق حکایت از آن داشت ۵ عامل تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد SPSS بازاریابی شرکت (۶ مولفه)، تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت (۸ مولفه)، تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد ارتباطی شرکت (۴ مولفه)، تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد نوآورانه شرکت (۴ مولفه) و تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد تولیدی شرکت (۸ مولفه)، توانسته‌اند در حدود ۶۲/۲ کل واریانس تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی‌های کشاورزی را تبیین نمایند. در این میان مولفه کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار در بین مولفه‌های شکل دهنده تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی (با بار عاملی ۰،۸۹۸)، مولفه کاهش میزان جذب سرمایه سرمایه‌گذاران در بین مولفه‌های شکل دهنده تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی (با بار عاملی ۰،۸۲۷)، مولفه کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی در بین مولفه‌های شکل دهنده تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد ارتباطی (با بار عاملی ۰،۸۳۹)، مولفه کاهش ریسک‌پذیری در بین مولفه‌های شکل دهنده تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد نوآورانه (با بار عاملی ۰،۷۵۱) و مولفه کاهش میزان انعطاف‌پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار در بین مولفه‌های شکل دهنده تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد تولیدی (با بار عاملی ۰،۷۸۸) دارای بیشترین بار عاملی هستند.

واژه‌های کلیدی: کرونا، کسب و کار، تعاونی‌های کشاورزی.

طبقه‌بندی JEL: D43, G21, H10

۱. کارشناس ارشد اقتصاد کشاورزی- اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، گروه اقتصاد کشاورزی، واحد کرمان مرکزی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. (نویسنده مسئول: zafzali502@yahoo.com)

۲. دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، واحد کرمان مرکزی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

۱- مقدمه

امروزه با توجه به گسترش سریع سندرم تنفسی حاد شدید (بیماری کرونا) منجر به همه‌گیری بیماری در سراسر جهان شده است که این امر مشکلات بسیار زیادی در عملکرد کسب و کارها ایجاد کرده است (صائب نیا و کریمی، ۱۳۹۹). به واقع گسترش کووید ۱۹ یا ویروس کرونا این مشاغل را وامی‌دارد با محیطی نامطمئن، پیش‌بینی‌ناپذیر و به‌سرعت در حال تحول سازگار شوند. این ویروس با ایجاد تغییراتی در شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، شکل اصلی و شناخته شده فعالیت‌ها را دگرگون ساخته است و دنیا را با مسائلی که هم دارای جنبه‌های مثبت و هم منفی است روبه‌رو کرده است (بانک سرمایه‌گذاری اروپا و سازمان بهداشت جهانی^۱، ۲۰۲۰). در این میان با گذشت بیش از یکسال از شیوع این پاندمی، اثرات مخرب و تکانه‌های اقتصادی فراگیری ویروس کرونا آن به زعم محققان در بخش‌های مختلف از جمله بخش کشاورزی هویدا شده و پیامدها و تبعات مختلفی را بیار آورده است بطوریکه کاهش درآمد و تولید و از دست رفتن مشتریان به دلیل قرنطینه‌های بهداشتی در داخل و بسته شدن مرزها برای گسترش صادرات محصولات، کسب و کار کشاورزان را تحت تاثیر شدید قرار داده است و فعالان بخش‌های مختلف صنعت کشاورزی را در زمینه تولید و فروش محصولات خود با مشکلات عدیده روبرو کرده است (سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد^۲، ۲۰۲۰). بطوریکه طی آمار منتشره بررسی شواهد آماری حاکی از آن است که بخش مصرف و صادرات محصولات کشاورزی و غذا در ایران به ترتیب حدود ۷/۸ درصد و ۱۰ درصد از ارزش خود را از دست می‌دهند که میزان خسارت آن در اسفندماه ۱۳۹۸ حدود ۳۹۵۰ میلیارد تومان برآورد می‌شود. این در حالی است که به باور بسیاری از اقتصاددانان بخش کشاورزی به دلیل تامین امنیت غذایی و تامین معیشت بخشی از جمعیت کشور به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از اهمیت ویژه‌ای در اقتصاد کشور برخوردار است (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۹۹). این در حالی است که از دیدگاه اقتصادی در فرآیند توسعه، بخش کشاورزی بایستی بگونه‌ای مورد حمایت قرار گیرد که بتواند غذا و مواد خام مورد نیاز برای تحقق اهداف تعیین شده برنامه را تولید نماید بگونه‌ای که نیاز به واردات را به حداقل ممکن برساند. در غیر اینصورت جامعه بایستی ارزش کمیاب مورد نیاز برای توسعه صنعتی را به واردات محصولات غذایی و کشاورزی اختصاص دهد و این امر منجر به کندی نرخ رشد اقتصادی می‌گردد.

نظر به مطالب فوق‌الذکر و درک این موضوع که هنگامی که مسأله‌ای در جهان چنین وسعت همه‌گیری دارد، نایبستی انتظار داشت که تأثیر آن پس از مدتی از بین برود و باید خود را برای تأثیر پایدار در جنبه‌های مختلف آن آماده ساخت تا بتوان به حفظ شرکت‌ها و عملکرد کسب و کارشان کمک نمود، از اینرو این پژوهش در پی پاسخ به این سوال اساسی است که پاندمی کرونا چه تأثیراتی بر افول کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی کشور دارد؟ شناسایی و بررسی این تأثیرات می‌تواند در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان در راستای حذف موانع و چالش‌های موثر و کمک به ارتقاء فعالیت‌های ارزش‌آفرین تعاونی‌های کشاورزی کشور کمک مؤثر و شایانی نماید و مبتنی بر آن راهکارهای لازم پیشنهاد می‌گردد.

¹ WHO and European Investment Bank

² Food And Agriculture Organization Of The United Nations (FAO)

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

بیماری کووید ۱۹^۱ که عامل آن یک ویروس RNA دار است بیشتر دستگاه تنفسی افراد مبتلا به بیماری را تحت تاثیر قرار داده و به طور فاجعه آمیزی در حال گسترش است. متاسفانه، این ویروس به دلیل قدرت سرایت بسیار بالا به سرعت در کل جهان انتشار پیدا کرد و تقریباً طی زمانی اندک (کمتر از چهار ماه) تمامی کشورهای جهان را آلوده نمود (لای و همکاران^۲، ۲۰۲۰). همه گیری کرونا ویروس علاوه بر مرگ صدها هزار نفر منجر به قرنطینه بسیاری از شهرها و کشورهای دنیا، تعطیلی طولانی مدت بسیاری از سازمان ها، اختلال و مشکل در تولید بسیاری از کالاها، تغییرات اساسی در الگوهای مصرف و تغییرات اساسی در الگوهای روابط در سطح فردی، بین فردی، سازمانی، ملی و بین المللی گردید (بانک سرمایه گذاری اروپا و سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰).

از طرف دیگر امروزه در سطح دنیا اهمیت و نقش تعاونی‌ها به دلیل صرفه‌های اقتصادی مقیاس، حیطه‌های کاری متنوع و کاهش هزینه‌های تولید در مقایسه با واحدهای تولیدی مشابه در بخش‌های دیگر درآمد بیشتری را می توانند برای اعضای خود به ارمغان آورند (آلتمن^۳، ۲۰۱۵). در این میان به زعم محققان تعاونی‌های تولید کشاورزی در کاهش میزان مهاجرت روستاییان، افزایش مشارکت روستاییان در کارهای تولیدی و اجتماعی، جذب نیروی کار خارج از خانوار و تغییر نگرش از نگاه سنتی به کشاورزی به نگاه تجاری در بین اعضا و افزایش خودآگاهی اجتماعی روستاییان، نقش مؤثری داشته‌اند (باصری و همکاران^۴، ۲۰۱۰). یولیاندو و همکاران^۵ (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای که در خصوص عوامل مؤثر بر تقویت تعاونی‌های کشاورزی جای در اندونزی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که همکاری و تعامل مؤثر با دیگر سازمان‌ها و نهادهای مرتبط، تلاش برای ایجاد ارزش افزوده و دسترسی به اطلاعات بازار، نقش مهمی در افزایش عملکرد این تعاونی‌ها ایفا می‌کنند. هربل و همکاران^۶ (۲۰۱۵) پی بردند که عملکرد تعاونی‌های کشاورزی تحت تاثیر وجود یا نبود مشوق‌ها، توسعه سرمایه اجتماعی و وجود ارتباط قوی بین اعضای خانوار کشاورز با تعاونی قرار دارد و در صورت بهبود وضعیت هر کدام عملکرد تعاونی کشاورزان افزایش می‌یابد. با توجه به نتایج به دست آمده، ژنگ و همکاران^۷ (۲۰۱۱)، این محققان تقویت تبلیغات در تعاونی، مدیریت استانداردها و در نهایت افزایش کیفیت خدمات ارائه شده را برای بهبود عملکرد پیشنهاد کرده‌اند.

در این میان بررسی تاثیر بیماری کرونا بر فضای کسب و کارهای جهانی علی الخصوص بخش کشاورزی و کسب و کارهای مرتبط با آن مساله مهمی است. در واقع یافته ها حکایت از آن دارد این بیماری بر تمامی اجزای سیستم غذایی از جمله عرضه اولیه محصول تا فرآوری، تجارت و همچنین سیستم حمل و نقل ملی و بین المللی و تقاضای واسطه و نهایی برای محصولات اثرگذار بوده؛ همچنین بیماری کرونا بر زنجیره تأمین، تقاضا و نقدینگی، عرضه نیروی کار، مصرف کالاها و خدمات و به ویژه درآمد مصرف کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی در کوتاه مدت و بلندمدت و بازار نهاده ها مانند بازار کار و سرمایه نیز تاثیرات مهم و مخربی گذاشته و مشکلات متعددی را برای بخش کشاورزی و غذا هم از جنبه عرضه و هم تقاضا ایجاد کرده است و بالطبع این تاثیرات فضای کسب و کار این دو بخش را نیز متاثر از

¹ Covid-19

² Lai et al

³ Altman

⁴ Baseri et al

⁵ Yuliando et al

⁶ Herbel et al

⁷ Zheng et al

خود کرده است و لذا با افزایش موارد ابتلا به ویروس، دولت‌ها برای جلوگیری از شیوع و تاثیر آن بر سیستم غذایی جهانی اقدامات شدیدتری را انجام می‌دهند و لازم است هر اقدامی که اتخاذ شود موضوع حمایت از سلامت و امنیت غذایی مردم در آن مد نظر باشد (سازمان بین‌المللی کار، ۲۰۲۰).

در کشورمان نیز که کشاورزی به عنوان ستون فقرات توسعه و عامل مهمی در تولید ناخالص داخلی بشمار می‌رود، شیوع و گسترش بیماری کرونا با اختلالات بزرگی در زنجیره تأمین اثرات منفی و عمیقی بر این بخش مهم داشته و کشاورزان را متحمل خسارات شدید مالی و اثرات مخرب روحی کرده است. برای نمونه نتایج پژوهش مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران (۱۳۹۹)، با عنوان اثرات اقتصادی کرونا بر کسب و کارهای بخش کشاورزی، حکایت از آن دارد که بخش عمده‌ای از کسب و کارهای کشاورزی با تغییر در الگوی مصرف خانوار، کاهش و تغییر نوع تقاضا از طرف مصرف‌کنندگان مواجه و از طرف دیگر با چالش‌هایی نظیر بیماری پرسنل، عدم توان بازپرداخت بدهی مالی، کاهش تولید، افزایش فساد محصولات، افزایش هزینه‌های تولید، کاهش درآمد و افزایش شدید قیمت نهاده‌های تولیدی مواجه شده‌اند. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی هم در گزارش منتشره خود در سال ۱۳۹۹ عنوان می‌دارد کرونا با تأثیر بر زنجیره تأمین، تقاضا و نقدینگی، بر بنگاه‌ها و با تأثیر بر عرضه نیروی کار، مصرف کالاها و خدمات و بویژه با کاهش درآمد مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد خانوارها و اقتصاد بخش کشاورزی تأثیرگذار است. بازار برخی از محصولات در کشورهای دیگر نیز بی‌رمق شده و بخشی از صادرات محصولات کشاورزی نیز هم به‌طور مستقیم و هم غیرمستقیم دچار اختلال شده است. ضمن این‌که پس‌زدگی محصولات کشاورزی و عرضه آن به بازار داخلی، موجب افت قیمت این محصولات در کشور می‌شود که در کوتاه‌مدت موجب رضایت مصرف‌کنندگان می‌شود ولی در ماه‌های بعد و سال آینده می‌تواند موجب کاهش تولید و آن‌گاه مشکل در عرضه و همچنین افزایش قیمت این محصولات در داخل شود. همچنین در تحقیقی دیگر عنوان شده است که محدودیت‌هایی که در انتقال کالاهای کشاورزی از محل تولید تا مصرف‌کننده نهایی آن وجود دارد باعث شده که احتمالاً کشاورزان با کاهش درآمد قابل توجهی مواجه شوند. مشکل دیگر کمبود نیروی کار به دلیل ترس از انتقال ویروس است که در نهایت منجر به هدر رفتن محصول تولیدی است. علاوه بر آن همه‌گیری ویروس کرونا تأثیر بالقوه‌ای بر زنجیره تأمین کالاهای کشاورزی گذاشته است. این مشکل به‌صورت یک شبکه پیچیده از مرحله تولید تا حمل و نقل و سپس عمده فروش، خرده فروش و در نهایت مصرف‌کننده را دچار مشکل خواهد ساخت (خانیانی، ۱۳۹۹).

حال با بررسی و بازنگری تحقیقات انجامی، تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد کسب و کارهای حوزه کشاورزی به شرح جدول زیر احصا و معرفی می‌گردد:

جدول ۱. تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد کسب و کارهای حوزه کشاورزی مستخرج از ادبیات تحقیق

ردیف	مولفه‌ها
۱	کاهش سودآوری
۲	کاهش بازرسی‌های سخت‌گیرانه
۳	کاهش توزیع محصولات

¹ International Labour Organization (ILO)

ردیف	مؤلفه‌ها
۴	کاهش نرخ رشد فروش
۵	کاهش میزان انعطاف‌پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار
۶	کاهش توجه به فرصت‌های جدید کارآفرینی در حوزه کشاورزی
۷	کاهش میزان مشارکت و همکاری شرکت با سایر ذینفعان
۸	کاهش قدرت پیش‌بینی میزان تقاضای مشتریان
۹	کاهش توجه به تولید محصولات ارگانیک
۱۰	بروز تعارض و رقابت ناسالم در بین تعاونی‌های کشاورزی
۱۱	کاهش میزان تشخیص و بهره‌برداری شرکت از شکاف‌ها و فرصت‌های بازار
۱۲	کاهش میزان جذب سرمایه سرمایه‌گذاران
۱۳	کاهش توجه به توسعه فناوری‌های نوین در بخش کشاورزی
۱۴	کاهش نرخ رشد بازگشت سرمایه
۱۵	کاهش نرخ رشد سهم بازار
۱۶	افت نقدینگی مالی و جریان پولی
۱۷	افزایش میزان هزینه‌های شرکت
۱۸	کاهش سطح ارتباطات فعالان حاضر در زنجیره تامین محصول
۱۹	کاهش ریسک‌پذیری
۲۰	کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار
۲۱	کاهش میزان نهاده‌های کشاورزی
۲۲	کاهش تصویر ذهنی مثبت از شرکت‌ها
۲۳	افزایش فسادپذیری محصولات
۲۴	افت میزان تولید محصولات شرکت‌ها
۲۵	کاهش میزان صادرات شرکت‌ها
۲۶	کاهش قیمت محصولات
۲۷	کاهش میزان مصرف مشتریان
۲۸	کاهش رضایت مشتریان از نحوه خدمات‌رسانی شرکت‌ها
۲۹	کاهش نیروی کار در دسترس در حوزه کشاورزی
۳۰	مشکلات نگهداری و انبارسازی مدت‌دار محصولات
۳۱	کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی

۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر از حیث هدف، کاربردی و از نوع تحقیقات اکتشافی است که در آن برای دستیابی به اهداف تحقیق از رویکرد آمیخته (کیفی و کمی) استفاده شده است. در تحقیق حاضر، یافتن تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی‌های کشاورزی ابتدا با رویکرد کیفی مشتمل بر بازنگری ادبیات تحقیق (جدول شماره ۱) شروع و در مرحله بعد با استفاده از تکنیک دلفی و استفاده از نظرات خبرگان آشنا به موضوع تحقیق (اعضای پانل دلفی) مطابق جداول ۴ و ۵، این تأثیرات تحلیل شده‌اند. به طوری که روش مذکور در ۲ دور مختلف که شرح آن در بخش یافته‌ها آمده است مورد استفاده قرار گرفت و پس از انجام مراحل مختلف آن، عوامل و مؤلفه‌های تأیید شده در پرسشنامه اصلی تحقیق گنجانده شدند. لازم به ذکر است بررسی میزان اتفاق نظر میان اعضای پانل دلفی، از ضریب همبستگی کندال استفاده شده است. این ضریب یک آزمون ناپارامتریک است و برای تعیین میزان هماهنگی میان نظرات استفاده می‌شود. ضریب کندال بین ۰ و ۱ متغیر است. اگر ضریب کندال صفر باشد؛ یعنی عدم توافق کامل و اگر یک باشد؛ یعنی

توافق کامل وجود دارد. پس از بررسی و تعدیل شاخص‌ها در مرحله کیفی، پرسشنامه اصلی تحقیق تدوین و پس از تایید روایی (استفاده از روایی محتوا و با عنایت به نظرات اکتسابی خبرگان در مرحله دلفی) و پایایی پرسشنامه (با از روش آلفای کرونباخ پایایی محاسبه گردید که مشخص شد پایایی پرسشنامه ۰/۷۷۹ است) که حکایت از پایایی خوب سوالات پرسشنامه داشت، برای تجزیه و تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی از نرم افزار SPSS ورژن ۱۹,۰۰ استفاده گردید.

جدول ۲. مشخصات خبرگان تحقیق

ردیف	عنوان شغلی	تعداد	توضیحات
۱	اساتید دانشگاهی	۸	اساتید با حداقل مرتبه استادیاری و حداقل ۵ سال سابقه هیات علمی
۲	خبرگان غیر دانشگاهی حوزه کشاورزی	۶	مدیران شرکت‌های فعال در حوزه کشاورزی با سابقه بیش از ۱۰ سال سابقه در این حوزه

جدول ۳. تعداد اعضای پانل دلفی

مراحل دلفی	تعداد پانل دلفی	تعداد توزیع شده	تعداد گردآوری شده
دور اول دلفی مدل	۱۴	۱۴	۱۳
دور دوم دلفی مدل	۱۳	۱۳	۱۲

از طرف دیگر جامعه آماری تحقیق در دو مرحله به شرح زیر تعیین شده است: مرحله اول: اساتید، محققان و پژوهشگران و خبرگان آشنا به موضوع تحقیق. روش نمونه‌گیری در این مرحله روش نمونه‌گیری غیر احتمالی هدفمند (قضاوتی) می‌باشد. بطوریکه محقق توانست به ۱۴ خبره دسترسی پیدا کند.

مرحله دوم: شامل مدیران، سرپرستان و اعضای هیات مدیره تعاونی‌های کشاورزی استان کرمان می‌باشد که حجم این جامعه با توجه به آمار موجود ۳۲۴ نفر تعیین گردید. در این مرحله برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران با نسبت موفقیت در جامعه محدود برای محاسبه تعداد کل نمونه استفاده شد که حکایت از آن دارد نمونه مورد نیاز تقریباً ۱۷۸ است ضمناً روش نمونه‌گیری در این مرحله تصادفی طبقه‌ای است.

۴- یافته‌های تحقیق

در این بخش از تحقیق نتایج و یافته‌های مرتبط با دو بخش کیفی (تحلیل دلفی) و بخش کمی مطرح می‌شود.

الف) یافته‌های دلفی

بعد از استخراج تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی‌های کشاورزی مطابق با جدول شماره ۱، پرسشنامه ۵ گزینه‌ای (از خیلی مخالفم = ۱ تا خیلی موافقم = ۵) طیف لیکرت مبتنی بر این شاخص‌ها آماده و برای خبرگان هدف (اعضای پانل دلفی) ارسال شد. در این تحقیق روش دلفی در ۲ دور به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفت؛

جدول ۴. نتایج بدست آمده از دور اول دلفی

ردیف	نام شاخص	میانگین وزنی نظرات	انحراف معیار	معنی داری	آماره t
۱	کاهش سودآوری	۳/۸۸۹	۰/۷۴۵	۰/۰۰۰	۵/۶۵۱
۲	کاهش بازرسی های سخت گیرانه	۳/۷۸۰	۰/۶۵۴	۰/۰۰۰	۶/۶۴۵
۳	کاهش توزیع محصولات	۴/۲۲۲	۰/۵۶۹	۰/۰۰۰	۷/۷۵۶
۴	کاهش نرخ رشد فروش	۳/۴۵۶	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۵/۸۱۴
۵	کاهش میزان انعطاف پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار	۴/۴۴۵	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰	۶/۶۹۲
۶	کاهش توجه به فرصت‌های جدید کارآفرینی در حوزه کشاورزی	۴/۳۸۷	۰/۴۹۷	۰/۰۰۰	۷/۷۷۴
۷	کاهش میزان مشارکت و همکاری شرکت با سایر ذینفعان	۴/۱۲۳	۰/۸۷۴	۰/۰۰۰	۷/۸۱۲
۸	کاهش قدرت پیش بینی میزان تقاضای مشتریان	۳/۹۵۰	۰/۷۷۵	۰/۰۰۲	۷/۸۳۷
۹	کاهش توجه به تولید محصولات ارگانیک	۳/۵۷۸	۰/۶۵۷	۰/۰۰۰	۷/۸۸۵
۱۰	بروز تراز و رقابت ناسالم در بین تعاونی های کشاورزی	۴/۲۲۲	۰/۶۶۲	۰/۰۰۰	۶/۶۵۷
۱۱	کاهش میزان تشخیص و بهره‌برداری شرکت از شکاف‌ها و فرصت‌های بازار	۳/۴۵۶	۰/۷۷۴	۰/۰۰۱	۵/۴۵۸
۱۲	کاهش میزان جذب سرمایه سرمایه گذاران	۴/۴۴۵	۰/۹۸۱	۰/۰۰۱	۶/۷۴۳
۱۳	کاهش توجه به توسعه فناوری های نوین در بخش کشاورزی	۴/۳۰۰	۰/۸۴۵	۰/۰۰۰	۵/۸۳۲
۱۴	کاهش نرخ رشد بازگشت سرمایه	۴/۱۲۳	۰/۶۷۸	۰/۰۰۰	۶/۷۸۸
۱۵	کاهش نرخ رشد سهم بازار	۳/۸۰۰	۰/۶۵۵	۰/۰۰۰	۸/۱۵۶
۱۶	افت نقدینگی مالی و جریان پولی	۴/۳۰۰	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۵/۶۵۹
۱۷	افزایش میزان هزینه های شرکت	۳/۴۵۶	۰/۷۷۴	۰/۰۰۰	۶/۸۷۹
۱۸	کاهش سطح ارتباطات فعالان حاضر در زنجیره تامین محصول	۴/۳۰۰	۰/۶۶۷	۰/۰۰۰	۷/۹۹۴
۱۹	کاهش ریسک پذیری	۴/۱۰۰	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰	۷/۸۷۷
۲۰	کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار	۳/۴۵۶	۰/۶۹۷	۰/۰۰۰	۷/۸۳۷
۲۱	کاهش میزان نهاده های کشاورزی	۴/۰۰۵	۰/۷۸۷	۰/۰۰۰	۷/۸۸۵
۲۲	کاهش تصویر ذهنی مثبت از شرکت ها	۲/۴۵۶	۰/۵۷۹	۰/۰۰۰	۱/۶۵۷
۲۳	افزایش فساد پذیری محصولات	۴/۱۰۰	۰/۸۱۴	۰/۰۰۰	۵/۴۵۸
۲۴	افت میزان تولید محصولات شرکت ها	۳/۴۵۶	۰/۸۸۱	۰/۰۰۰	۶/۷۴۳
۲۵	کاهش میزان صادرات شرکت ها	۴/۱۰۰	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۱۰/۷۴۵
۲۶	کاهش قیمت محصولات	۳/۵۰۰	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰	۶/۸۷۸
۲۷	کاهش میزان مصرف مشتریان	۳/۸۰۰	۰/۴۹۷	۰/۰۰۰	۸/۹۹۵
۲۸	کاهش رضایت مشتریان از نحوه خدمات رسانی شرکت ها	۲/۱۲۳	۲/۲۸۰	۰/۰۰۰	-۴/۳۵۲
۲۹	کاهش نیروی کار در دسترس در حوزه کشاورزی	۳/۴۵۶	۰/۸۷۴	۰/۰۰۰	۸/۲۳۶
۳۰	مشکلات نگهداری و انبارسازی مدت دار محصولات	۴/۳۸۷	۰/۷۷۵	۰/۰۰۰	۸/۵۶۷
۳۱	کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی	۴/۴۰۰	۰/۶۵۷	۰/۰۰۰	۹/۵۴۶۸

در دور اول دلفی انجام شده، ضریب هماهنگی کندال ۰/۳۲ و کای اسکوتر ۱۳/۹۳ و معنی داری ۰/۰۰۲ بدست آمد. بنابراین با توجه به پایین بودن ضریب هماهنگی کندال و معنی دار بودن تفاوت میان میانگین رتبه‌ها، اتفاق نظر میان اعضای پانل وجود ندارد. در نتیجه این پرسشنامه دوباره مورد بررسی قرار گرفت. ضمناً مولفه کاهش رضایت مشتریان از نحوه خدمات رسانی شرکت ها با توجه به پایین تر بودن میانگین وزنی نظرات از مقدار متوسط از لیست مولفه ها حذف گردید و پس از اعمال تغییرات و اصلاحات، مجدد پرسشنامه‌ها مرتبط با مدل برای اعضای پانل ارسال گردید (دلفی دور دوم) که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۵. یافته‌های بدست آمده از دور دوم دلفی

ردیف	نام شاخص	میانگین وزنی نظرات	انحراف معیار	معنی داری	آماره t
۱	کاهش سودآوری	۴/۱۲۳	۰/۸۴۵	۰/۰۰۰	۵/۸۳۲
۲	کاهش بازرسی های سخت گیرانه	۳/۵۰۰	۰/۶۷۸	۰/۰۰۰	۶/۷۸۸
۳	کاهش توزیع محصولات	۳/۵۰۰	۰/۶۵۵	۰/۰۰۰	۸/۱۵۶
۴	کاهش نرخ رشد فروش	۳/۸۰۰	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۵/۶۵۹
۵	کاهش میزان انعطاف پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار	۳/۵۰۰	۰/۷۲۴	۰/۰۰۰	۶/۸۷۹
۶	کاهش توجه به فرصت‌های جدید کارآفرینی در حوزه کشاورزی	۴/۰۰۵	۰/۶۶۷	۰/۰۰۰	۷/۹۹۴
۷	کاهش میزان مشارکت و همکاری شرکت با سایر ذینفعان	۴/۱۲۳	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰	۷/۸۷۷
۸	کاهش قدرت پیش بینی میزان تقاضای مشتریان	۳/۵۰۰	۰/۶۹۷	۰/۰۰۰	۷/۸۳۷
۹	کاهش توجه به تولید محصولات ارگانیک	۳/۳۴۵	۰/۷۸۷	۰/۰۰۰	۷/۸۸۵
۱۰	بروز تعارض و رقابت ناسالم در بین تعاونی های کشاورزی	۴/۳۰۰	۰/۵۷۹	۰/۰۰۰	۶/۶۵۷
۱۱	کاهش میزان تشخیص و بهره‌برداری شرکت از شکاف‌ها و فرصت های بازار	۴/۰۰۵	۰/۸۶۵	۰/۰۰۰	۵/۸۱۴
۱۲	کاهش میزان جذب سرمایه سرمایه گذاران	۴/۰۰۵	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰	۶/۶۹۲
۱۳	کاهش توجه به توسعه فناوری های نوین در بخش کشاورزی	۳/۵۰۰	۰/۴۹۷	۰/۰۰۰	۷/۷۷۴
۱۴	کاهش نرخ رشد بازگشت سرمایه	۳/۸۰۰	۰/۸۷۴	۰/۰۰۰	۷/۸۱۲
۱۵	کاهش نرخ رشد سهم بازار	۴/۳۰۰	۰/۷۷۵	۰/۰۰۲	۷/۸۳۷
۱۶	افت نقدینگی مالی و جریان پولی	۴/۰۰۵	۰/۶۵۷	۰/۰۰۰	۷/۸۸۵
۱۷	افزایش میزان هزینه های شرکت	۴/۱۰۰	۰/۶۶۲	۰/۰۰۰	۶/۶۵۷
۱۸	کاهش سطح ارتباطات فعالان حاضر در زنجیره تامین محصول	۴/۱۰۰	۰/۷۷۴	۰/۰۰۱	۵/۴۵۸
۱۹	کاهش ریسک پذیری	۴/۰۰۵	۰/۶۶۷	۰/۰۰۰	۷/۹۹۴
۲۰	کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار	۴/۱۲۳	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰	۷/۸۷۷
۲۱	کاهش میزان نهاده های کشاورزی	۴/۳۳۳	۰/۶۹۷	۰/۰۰۰	۷/۸۳۷
۲۲	کاهش تصویر ذهنی مثبت از شرکت ها	۳/۳۴۵	۰/۷۸۷	۰/۰۰۰	۷/۸۸۵
۲۳	افزایش فساد پذیری محصولات	۳/۵۶۷	۰/۵۷۹	۰/۰۰۰	۶/۶۵۷
۲۴	افت میزان تولید محصولات شرکت ها	۴/۱۰۰	۰/۸۱۴	۰/۰۰۰	۵/۴۵۸
۲۵	کاهش میزان صادرات شرکت ها	۳/۶۵۰	۰/۸۸۱	۰/۰۰۰	۶/۷۴۳
۲۶	کاهش قیمت محصولات	۳/۶۵۰	۰/۶۷۸	۰/۰۰۰	۶/۷۸۸
۲۷	کاهش میزان مصرف مشتریان	۴/۰۰۵	۰/۶۵۵	۰/۰۰۰	۸/۱۵۶
۲۸	کاهش نیروی کار در دسترس در حوزه کشاورزی	۴/۱۲۳	۰/۴۴۶	۰/۰۰۰	۶/۸۷۷
۲۹	مشکلات نگهداری و انبارسازی مدت دار محصولات	۳/۵۰۰	۰/۶۰۷	۰/۰۰۰	۷/۶۶۷
۳۰	کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی	۴/۳۸۷	۰/۴۹۷	۰/۰۰۰	۷/۷۷۴

برای دور دوم دلفی ضریب هماهنگی کندال ۰/۵۶ و کای اسکور برابر ۲۹/۲۸ و معنی داری ۰/۲۱ بدست آمد بنابراین با توجه به بالا بودن نسبی ضریب هماهنگی کندال و معنی دار نبودن تفاوت میانگین رتبه‌ها، اتفاق نظر میان اعضای پانل وجود دارد و در نتیجه‌ها متغیرها در این دور از نظر خبرگان مورد تأیید قرار گرفت.

ب) یافته توصیفی

توصیف جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

پس از توزیع ۱۷۸ پرسشنامه با توجه به نمونه مشخص شده، یافته های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه حکایت از آن داشت که ۴۴ نفر از پاسخگویان (معادل ۲۴/۷ درصد) زن و ۱۳۴ نفر از پاسخگویان (معادل ۷۵/۳ درصد) مرد هستند. از طرف دیگر از حیث سن پاسخ دهندگان، میانگین سنی پاسخ دهندگان ۴۷/۵ با انحراف معیار ۲/۲۵ بدست آمد. از حیث سطح تحصیلات، ۷۵ نفر دیپلم و فوق دیپلم (معادل ۴۲/۱ درصد)، ۷۳ نفر دارای تحصیلات کارشناسی (معادل ۴۱ درصد) و ۳۰ نفر دارای تحصیلات ارشد به بالا (معادل ۱۶/۸ درصد) هستند. همچنین از حیث سابقه کار در بخش کشاورزی و حوزه های وابسته به آن، ۶۶ نفر (معادل ۳۷ درصد) دارای سابقه زیر ۵ سال، ۷۹ نفر (معادل ۴۴/۳ درصد) دارای سابقه ۵ تا ۱۰ سال و ۳۳ نفر (معادل ۱۸/۶ درصد) دارای بیش از ۱۰ سال سابقه هستند.

ج) یافته استنباطی

در ادامه به منظور تعیین مناسب بودن داده های گردآوری شده در زمینه تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی های کشاورزی در زمینه تحلیل عاملی از دیدگاه مدیران، سرپرستان و اعضای هیات مدیره تعاونی های کشاورزی استان کرمان از ضریب KMO^1 و آماره بارتلت^۲ استفاده شد. مقدار این ضریب برابر ۰/۶۸۱ دست آمد (بیش از ۰/۶ مقدار مورد تایید) که نشان دهنده مناسب بودن همبستگی های موجود در بین داده ها برای تحلیل عاملی می باشد. از سوی دیگر برای اطمینان از مناسب بودن داده ها برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت نیز استفاده شد که مقدار آماره بارتلت ۱۲۲۴/۲۲ بدست آمد که مقدار مزبور در سطح ۵ درصد معنی دار بود. لذا داده ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند. در ادامه در جدول ۶ تعداد عوامل استخراج شده همراه با مقادیر ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هر یک از عوامل و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرها می باشد و هر چه مقدار آن بزرگتر باشد نشان دهنده اهمیت و تاثیر بیشتر آن عامل است. همانطوریکه نتایج این جدول نشان می دهد در مجموع ۵ عامل توانسته در حدود ۶۲/۲ کل واریانس تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی های کشاورزی را با عنایت به دیدگاه پاسخ دهندگان تبیین نماید. گفتنی است در تحقیق حاضر برای چرخش عاملی از روش وریماکس استفاده گردید. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص می گردند. پس از پردازش متغیرهای نمایانگر تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی های کشاورزی از دید پاسخ دهندگان، نسبت به نام گذاری عوامل به دست آمده از تحلیل عاملی اقدام گردید. در جدول ۷ هر یک از عوامل و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه با بار عاملی و گویه های پوشاننده آنها آورده شده است.

بنابر نتایج تحلیل عاملی، از دید پاسخ دهندگان عامل تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی شرکت درصد واریانس را به خود اختصاص داده و در رتبه اول و عوامل دوم تا پنجم به ترتیب براساس درصد واریانس به تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت، عملکرد ارتباطی شرکت، عملکرد نوآورانه شرکت و عملکرد تولیدی شرکت اختصاص دارد.

¹ Kaiser-Meyer-Olkin

² Bartlett's Test

جدول ۶. عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی واریانس آن‌ها

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی واریانس
تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی شرکت	۴/۷۲۴	۱۸/۸	۱۸/۸
تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت	۴/۰۱۲	۱۴/۷	۳۳/۵
تأثیر منفی کرونا بر عملکرد ارتباطی شرکت	۳/۷۰۷	۱۰/۲	۴۳/۷
تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد نوآورانه شرکت	۲/۹۱۳	۹/۹	۵۳/۶
تأثیر منفی کرونا بر عملکرد تولیدی شرکت	۲/۶۱۸	۸/۶	۶۲/۲

جدول ۷. متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و بار عاملی بدست آمده از ماتریس دوران یافته

ردیف	ابعاد	مولفه‌ها	بار عاملی
۱	تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی شرکت	کاهش قدرت پیش‌بینی میزان تقاضای مشتریان	۰.۶۴۸
۲		کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار	۰.۸۹۸
۳		کاهش توزیع محصولات	۰.۸۰۷
۴		کاهش میزان صادرات شرکت‌ها	۰.۷۲۳
۵		کاهش تصویر ذهنی مثبت از شرکت‌ها	۰.۶۲۷
۶		کاهش میزان مصرف مشتریان	۰.۵۶۷
۷	تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت	کاهش سودآوری	۰.۷۲۱
۸		کاهش نرخ رشد فروش	۰.۷۰۳
۹		کاهش نرخ رشد بازگشت سرمایه	۰.۵۳۲
۱۰		کاهش نرخ رشد سهم بازار	۰.۷۲۹
۱۱		افت نقدینگی مالی و جریان پولی	۰.۶۹۳
۱۲		افزایش میزان هزینه‌های شرکت	۰.۷۱۳
۱۳		کاهش میزان جذب سرمایه سرمایه‌گذاران	۰.۸۲۷
۱۴		کاهش قیمت محصولات	۰.۵۸۱
۱۵	تأثیر منفی کرونا بر عملکرد ارتباطی شرکت	کاهش میزان مشارکت و همکاری شرکت با سایر ذینفعان	۰.۸۱۹
۱۶		بروز تعارض و رقابت ناسالم در بین تعاونی‌های کشاورزی	۰.۷۴۱
۱۷		کاهش سطح ارتباطات فعالان حاضر در زنجیره تامین محصول	۰.۷۲۵
۱۸		کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی	۰.۸۳۹
۱۹	تأثیرات منفی کرونا بر عملکرد نوآورانه شرکت	کاهش میزان تشخیص و بهره‌برداری شرکت از شکاف‌ها و فرصت‌های بازار	۰.۷۴۲
۲۰		کاهش توجه به توسعه فناوری‌های نوین در بخش کشاورزی	۰.۷۰۲
۲۱		کاهش ریسک‌پذیری	۰.۷۵۱
۲۲		کاهش توجه به فرصت‌های جدید کارآفرینی در حوزه کشاورزی	۰.۷۲۸
۲۳	تأثیر منفی کرونا بر عملکرد تولیدی شرکت	کاهش توجه به تولید محصولات ارگانیک	۰.۵۹۳
۲۴		کاهش بازرسی‌های سخت‌گیرانه	۰.۶۴۵
۲۵		کاهش میزان انعطاف‌پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار	۰.۷۸۸
۲۶		افت میزان تولید محصولات شرکت‌ها	۰.۷۴۴
۲۷		افزایش فسادپذیری محصولات	۰.۷۷۵
۲۸		کاهش میزان نهاده‌های کشاورزی	۰.۷۴۸
۲۹		کاهش نیروی کار در دسترس در حوزه کشاورزی	۰.۶۱۹
۳۰		مشکلات نگهداری و انبارسازی مدت‌دار محصولات	۰.۶۰۲

۵- بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی تاثیر کرونا بر افول کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی انجام شد. اهمیت انجام این تحقیق از آن حیث بود که می‌توان با شناسایی و درک عوامل و مولفه‌های مرتبط با تاثیرات کرونا بر عملکرد کسب کار تعاونی‌های کشاورزی، راهکارهایی در جهت خنثی‌سازی و کاهش اثرات ویروس کرونا ارائه کرد تا تعاونی‌های مزبور بتوانند در این فضای پیچیده و مبهم عملکرد خود را حفظ کرده و زودتر خود را با این فضا تطبیق و سازگار نمایند بطوریکه بسیاری از کشورهای دنیا بسته‌های حمایتی قابل توجهی را برای عبور از این بحران در نظر گرفته‌اند. یافته‌های تحلیل عاملی نشان داد که در مجموع ۵ عامل (عملکرد بازاریابی، مالی، ارتباطی، نوآوری و تولیدی) توانسته در حدود ۶۲/۲ کل واریانس تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تعاونی‌های کشاورزی را با عنایت به دیدگاه پاسخ‌دهندگان تبیین نماید که در این بین دو عامل تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی شرکت با ۱۸/۸ درصد و تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت با ۱۴/۷ درصد در بالاترین رتبه هستند. نتایج مرتبط با مولفه‌های ۳۰ گانه مرتبط با تاثیرات کرونا بر افول کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی که نوعاً با هر یک از این ۵ بعد مرتبط می‌باشند، حکایت از آن دارد مولفه کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار در بین مولفه‌های شکل‌دهنده تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد بازاریابی شرکت، مولفه کاهش میزان جذب سرمایه‌گذاران در بین مولفه‌های شکل‌دهنده تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد مالی شرکت، مولفه کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی در بین مولفه‌های شکل‌دهنده تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد ارتباطی شرکت، مولفه کاهش ریسک‌پذیری در بین مولفه‌های شکل‌دهنده تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد نوآورانه شرکت و مولفه کاهش میزان انعطاف‌پذیری شرکت در تولید محصولات متناسب با نیاز بازار در بین مولفه‌های شکل‌دهنده تاثیرات منفی کرونا بر عملکرد تولیدی شرکت دارای بیشترین بار عاملی هستند و از اینرو پیشنهادات تحقیق نیز از سوی محقق با تمرکز بر این مولفه‌ها در ادامه مطرح می‌شود. یافته‌های بدست آمده فوق با نتایج تحقیقات یولیاندو و همکاران (۲۰۱۵)؛ (مشابهت از حیث همکاری و تعامل مؤثر، دسترسی به اطلاعات بازار در جهت بهبود عملکرد تعاونی‌های کشاورزی)، هربل و همکاران (۲۰۱۵)؛ (مشابهت از حیث توجه به وجود ارتباط قوی در جهت بهبود عملکرد تعاونی‌های کشاورزی)، ژنگ و همکاران (۲۰۱۱)؛ (مشابهت از حیث مباحث بازاریابی و افزایش کیفیت خدمات ارائه‌شده در جهت بهبود عملکرد تعاونی‌های کشاورزی) همسوست و مطابقت دارد. با عنایت به یافته‌های این تحقیق در راستای کاهش تاثیرات منفی پاندمی کرونا بر کسب و کار تعاونی‌های کشاورزی پیشنهاد می‌شود:

۱. برای حل مشکل کاهش پاسخگویی به نیازهای بازار، کارگروه‌ها و کمیته‌های مشخصی در سطح تعاونی‌ها ایجاد شود تا بتواند به خوبی نیازهای مشتریان بازار را در زمانه کرونا رصد نموده و برای پاسخگویی در جهت رفع آن نیاز برنامه‌ریزی نماید. برای حل مشکل کاهش میزان جذب سرمایه‌گذاران در حوزه فعالیت تعاونی‌های کشاورزی، دولت بایستی از ابزارهای تشویقی، ترغیبی و در عین حال حمایتی استفاده نماید تا سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی با خیال آسوده‌تر و بدور از دغدغه‌های مرتبط با بیماری کرونا در کسب و کارهای مرتبط با بخش کشاورزی سرمایه‌گذاری نمایند. برای حل مشکل کاهش بکارگیری و استفاده از نیروهای متخصص در بخش کشاورزی در زمانه کرونا، پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی مرتبط وارد عمل شده و در ارتباطی تنگاتنگ با مدیران تعاونی‌های کشاورزی مشکلات

جذب، بکارگیری و بکارگماری متخصصان و فارغ‌التحصیلان مربوطه را مورد بررسی و واکاوی قرار دهند. برای حل مشکل کاهش ریسک‌پذیری در بین کسب و کارهای بخش کشاورزی و تعاونی‌های فعال در این حوزه، بایستی از ظرفیت بخش‌های مالی کشور چون بورس، بانک و صندوق‌های مخاطره‌پذیر برای تامین مالی پروژه‌های مرتبط با شرکت‌های فعال در این بخش استفاده نمود. برای حل مشکل کاهش میزان انعطاف‌پذیری در حوزه فعالیت تعاونی‌های کشاورزی، از آنجا که کرونا نوعاً باعث محدودیت‌های منابعی شرکت‌های مزبور می‌شود از اینرو می‌تواند پیگیری و نظارت مسئولان استانی و شهرستان‌ها بر عملکرد این دسته از تعاونی‌های در قالب برنامه‌هایی مدون و زمان‌بندی شده برای رصد و پایش هر چه بیشتر مشکلات بخش‌های مختلف بیش از گذشته شود تا بتوان با توانمندسازی این تعاونی‌ها با انعطاف پذیرتر نمودن آن‌ها، این شرکت‌ها را از حال رکود و اضمحلال احتمالی خارج ساخت.

در پایان بایستی عنوان کرد که محدودیت‌های اجرای این تحقیق را می‌توان شامل مواردی چون هماهنگی با جامعه هدف، محدودیت‌های زمانی و بودجه‌ای عنوان نمود. از طرف دیگر استفاده از پرسشنامه محقق ساخته جهت جمع‌آوری اطلاعات خود نیز می‌تواند محدودیت دیگر پژوهش قلمداد شود چرا که به‌رحال هر چقدر هم برای استاندارد کردن پرسشنامه تلاش شود و روایی و پایایی آن تایید گردد، به‌رحال استفاده از پرسشنامه کم و بیش نوعی قضاوت و سوگیری پاسخ‌دهندگان را به همراه دارد و اگر پاسخ‌دهندگان اطلاعات تحریف شده را ارائه دهند، محقق معیارهای عینی برای ارزیابی پاسخ‌های دریافتی ندارد. بنابراین نتایج و یافته‌های این تحقیق با احتیاط بایستی مورد استفاده قرار گیرد و برای تعمیم بخشی نتایج این پژوهش تکرار آن در جوامع دیگر و با جامعه‌ای بزرگتر و مقایسه نتایج آن با یافته‌های این تحقیق بایستی مدنظر پژوهشگران قرار گیرد.

منابع

خانپانی، فاطمه سام، (۱۳۹۹)، تأثیر ویروس کرونا بر بخش کشاورزی و غذا، ماهنامه دام و کشت و صنعت، شماره ۲۳۹.

روزنامه دنیای اقتصاد، (۱۳۹۹)، سیاه و سفید کرونا برای کشاورزی، شماره ۵۱۱۴، ۳ اسفندماه

صائب نیا، سمیه و کریمی، فرشته، ۱۳۹۹، بررسی تاثیر بیماری کرونا (کووید-۱۹) بر عملکرد کسب و کار؛ (مورد مطالعه: کسب و کارهای کوچک و متوسط استان اردبیل).

محمدپور، الف، (۱۳۹۲)، روش تحقیق کیفی ضد روش ۲ (مراحل و رویه‌های عملی در روش شناسی کیفی)، تهران: جامعه شناسان.

مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران، (۱۳۹۹)، اثرات اقتصادی کرونا بر کسب و کارهای بخش کشاورزی، مردادماه.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۳۹۹)، بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران.

- Altman, M. (2015). Cooperative organizations as an engine of equitable rural economic development. *Journal of Co-Operative Organization and Management*, 3(1), 14–23.
- Baseri, B., Sadeghi, H., & Khaksar, GH. (2010). [Performance of producer cooperatives in Iran's agriculture sector (Persian)]. *The Economic Research*, 10(3), 1-24.
- Braun, V., Clarke, V., & Terry, G. (2014). Thematic analysis. *Qualitative Research in Clinical and Health Psychology*, 95.
- De, P. K., & Das, D. (2014). A study on ranking of trapezoidal intuitionistic fuzzy numbers. *International Journal of Computer Information Systems and Industrial Management Applications*, 6, 437-444.
- FAO (2020). COVID-19: Channels of transmission to food and agriculture. *Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome*, 2020.
- Herbel, D., Rocchigiani, M., & Ferrier, C. (2015). The role of the social and organisational capital in agricultural co-operatives' development Practical lessons from the CUMA movement. *Journal of Co-Operative Organization and Management*, 3(1), 24–31.
- ILO (2020). COVID-19 and the impact on agriculture and food security. *ILO in brief*. 17 April 2020.
- Johnson, R. B. & Christensen, L. B. (2008) *Education Research: Quantitative, Qualitative and Mixed Approach*. Boston: Needham Heights, Allyn and Bacon Press.
- Lai CC, Shih TP, Ko WC, Tang HJ, Hsueh PR. Severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2) and coronavirus disease-2019 (COVID-19): The epidemic and the challenges. *International journal of antimicrobial agents*. 2020; 55(3):105924.
- Roy, T. K., & Garai, A. (2012). Intuitionistic fuzzy delphi method: more realistic and interactive forecasting tool. *Notes Intuit Fuzzy Sets*, 18(2), 37-50.
- WHO and European Investment Bank, (2020), *strengthen efforts to combat COVID-19 and build resilient health systems to face future pandemics*, world health organization, 1 May .
- Yuliando, H., Erma, K. N., Cahyo, S. A., & Supartono, W. (2015). The strengthening factors of tea farmer cooperative: Case of Indonesian tea industry. *Agriculture and Agricultural Science Procedia*, 3, 143–148.
- Zheng, S., Wang, Z., & Song, S. (2011). Farmers' behaviors and performance in cooperatives in Jilin Province of China: A case study. *The Social Science Journal*, 48(3), 449–457.